

libet enim unitas addita facit diversam speciem numeri, ut binarius, ternarius, etc. In sententia vero supra probata oratio rejicitur ab hac divisione.

Quantitas continua, secundum modum Aristotelis in Logica, dividitur in continuam mensurantem intrinsece, et mensurantem extrinsece. Intrinsece mensurans est illa, quæ positionem habet in continuo, et dividitur in tres species, scilicet lineam, corpus et superficiem, quarum quælibet est species infima. Extrinsece mensurans dividitur in permanentem, ut locus, et successivam, ut tempus. Locus dividi potest in diversas distantias et modos mensurandi, ut leuca, stadium, milliæ; in mensuras etiam, quæ continendo et quasi locando mensurant, ut modius, amphora, dolium, etc. Tempus dividitur in dies, menses, annos etc. Secundum Metaphysicos vero solum tres illæ species quantitatis continue numerantur, scilicet linea, superficies et corpus.

QUÆSTIO XVII.

DE PREDICAMENTO RELATIONIS

ARTICULUS I.

Utrum a parte rei dentur relationes, quæ sint formæ intrinsece.

Loquendo de relatione in tota sua latitudine, ut comprehendit transcendentalē et prædicamentalem, secundum dici et secundum esse, non invenio qui absolute negaverit omnem relationem. Nam etiam antiqui Philosophi non negabant relationes secundum dici, ut ex textu capituli *Ad aliquid* constat, licet prædicamentalem relationem, quæ omnino ab absoluto ente differat, Aris-

totales contra illos ibidem statuerit.

Loquendo ergo de relationibus in hac sententia, prout distinguuntur ab omni entitate absoluta, quod solum convenit relationibus secundum esse, aliqui existimaverunt nihil aliud esse quam vel denominationes extrinsecas, vel aliquid rationis; quod Nominalibus attribui solet, et illis qui relationes reales a fundamento non distinguunt. Sed isti ultimi in sensu longe diverso loquuntur, ut infra videbimus tractando difficultatem. Denique alii existimant relationes non convenire rebus nisi secundum esse objectivum, et solum esse intentionales affectiones, quibus rem unam alteri comparamus. Unde non in respectu, sed in comparatione relationes constituunt; in re autem omnes relationes esse secundum dici, quia nihil aliud est relatum, quam res absoluta cognita per comparationem ad aliud. Et volunt hanc esse Aristotelis sententiam, in isto capite *Ad aliquid*, ex *Metaphysic.*, capit. xv. Et alii citant Divum Thomam, i-ii, quæstione vii, artic. ii, ubi docet relatum denominari aliquid, non solum ab eo quod inest, sed etiam ab eo quod extrinsecus adiacet.

Cæterum, ut ab hoc ultimo incipiamus, nullatenus potest hæc sententia Philosopho adscribi, cum manifeste in capite *Ad aliquid* rejiciat definitionem antiquorum, qui solum definiunt relativa secundum dici, eo quod ex eorum definitione sequeretur etiam substantiam esse relatum, et quodecumque ens, quod cum dependentia et comparatione ad alterum dicitur. Aristoteles vero definiens relata dicit: « Quod sunt illa, quorum totum suum esse se habet ad aliud. » Sed in sententia eorum, qui solum ponunt relationes secundum dici, non totum esse relatorum se habet ad aliud; siquidem esse

quod habent in re est absolutum, solum vero habent respectum, quia cognoscuntur comparative ad aliud; ergo talibus relatis non convenit definitio Aristotelis, quorum totum esse se habet ad aliud. Unde frustra Aristoteles emendaret definitionem antiquorum, si solum poneret relationes secundum dici; eas enim non negabant antiqui, neque quod comparative ad aliud cognoscerentur, et ideo bene notavit Cajetanus, in *Comment.* hujus capituli *Ad aliquid*, quod in hac definitione Philosophus definivit relationem secundum naturam quam habet, non secundum quod cognoscitur, vel dicitur, et ideo dixit *ad aliquid sunt*, non vero *ad aliquid dicuntur*; in definitione vero antiquorum dicebatur *ad aliquid dicuntur*. Ergo Philosophus relationes reales posuit distinctas a relationibus secundum dici.

De mente S. Thomæ nullatenus dubitari potest, cum ex professo impugnet eos qui dicebant relationem non esse rem naturæ, sed aliquid rationis. Videat. i part., quæst. xiii, artic. vii; et quæst. xxviii, artic. ii; et quæst. xxxix, artic. i; et ii *Contra Gentiles*, cap. xii; et quæst. vii, de *Potentia*, artic. viii et ix; et quæst. viii de *Potentia*, artic. ii. Et mille aliis locis, sed præcipue in istis clare affirmat relationem esse aliquid reale et accidens inhærens.

Fundamentum est, quia relationes secundum dici habent esse absolutum, et non totum sunt ad aliud; relationes rationis non sunt nisi in intellectu apprehendente, a quo habent esse objectivum; sed in re, nullo intellectu considerante, inveniuntur aliqua non habentia aliud esse quam ad aliud, ergo inveniuntur relationes reales, quæ non sunt secundum dici, et sic prædicamentum seorsum a rebus absolutis possunt constitui. Ant. prob.: Quia nullo intellectu considerante inveniuntur in re aliqua,

quibus nullum esse absolutum assignari potest; invenitur enim ordo, ut exercitus ordinatus, universum ordinatum; invenitur similitudo, dependentia, paternitas, et alia similia, quæ nullo esse absoluto explicari possunt, et totum esse in eis se habet ad alterum; cuius signum est, quia non existente termino, deficit similitudo, aut paternitas; si autem esse illorum esset quid absolutum, non deficeret ex solo defectu termini. Negare vero quod ista in re dentur, nullo intellectu formante et fingente illa, est negare id quod vel rusticissimi homines in re dari cognoscunt.

Hac ratione utitur sæpe D. Thomas; aliamque indicat in i ad *Anibal.*, dist. xxvi, quæst. ii, artic. i, petitam ex relationibus divinis, quæ in quantum distinguuntur inter se realiter a parte rei dantur, alioquin non distinguerentur realiter personæ relative, quod esset hæreticum. Non distinguuntur autem nisi ut puræ relationes sunt secundum esse; si enim in alio quam in pura relatione distinguerentur, non solum relativa, sed etiam absoluta dividerentur in Deo; ergo dantur in Deo reales relationes, licet propter summam simplicitatem diviniam identificata cum substantia. Cur ergo in creatis repugnabit dari tales relationes, quæ nec substantia sint, nec infinite? Denique quomodo intellectus puros respectus format, si non habet nisi res absolutas, seu relationes secundum dici, ad quarum instar eas format. Erunt ergo mera signata relationes ab intellectu formatae, cum non habeant in re puras et veras relationes ad quarum instar formentur. Nec dici potest dari quidem in re istas relationes, sed per modum denominationis extrinsecæ, non intrinsecæ formæ. Sed contra est, quia omnis extrinseca denominatio provenit ex

forma aliqua reali existente in alio subjecto, sicut esse visum, aut cognitum ex cognitione existente in cognoscente. Ergo si relatio est denominatio extrinseca, provenit ex aliqua forma existente in alio subjecto. Ergo vel illa forma in se est relatio, vel absoluta entitas. Si est relatio, jam datur forma relativa intrinseca, et sic sicut datur in illo subjecto, ita poterit dari in alio. Si autem est forma absoluta, extrinsece tamen informans, quomodo potest ab illa provenire denominatio relativa? A forma enim absoluta non emanat effectus formalis relativus, neque intrinsece, nec extrinsece; esse visum in pariete non est denominatio relationis, sed terminatio, quamvis a nobis per modum relationis concipiatur, sed in re relatio non est. Denique durissime explicabit hæc sententia quomodo sunt tres persone relative in divinis realiter constituta et distincte, si sunt denominationes extrinseca, et a qua forma absoluta tales denominationes proveniunt. Si autem in Deo extrinseca denominationes non sunt, sed formæ intrinseca, licet substantiales et identificate cum divina substantia, cur dicemus repugnare in creaturis tale genus entis relativi, licet non identificatum cum substantia, cum potius res create magis habeant fundamentum talis relationis, quia magis sunt dependentes et ordinate, vel subordinate ad aliud.

Solvuntur argumenta.

Objicies primo: Relatio nihil reale ponit in subjecto præter extrinsecam denominationem extremorum coexistentium. Nam iste modus, qui dicitur relatio, condistinctus a reliquis formis absolutis non apparet quomodo adveniat rei

sine intrinseca ejus mutatione, si intrinsecus ejus modus est; nec quomodo de novo causetur ex sola positione termini in quacumque distantia; ut si aliquod album producit in India, me existente in Hispania, resultat illa relatio ab illo termino ita distante, neque producit nunc ab agente, qui produxit albedinem hic, quia tale agens sæpe jam desit, quando relatio resultat, ergo tunc non potest agere.

Secundo: Quia videtur in infinitum crescere multitudo relationum in eodem subjecto ad omnia, quæ sunt sibi similia, æqualia, agentia, patientia, etc. Et præsertim, quia etiam una relatio potest alias fundare, cum non minus sint similes duæ relationes, quam duo absoluta, et sic in infinitum crescet numerus relationum.

Denique: Quia nulla videtur necessitas multiplicandi istas entitates relativas, distinguendo illas ab absolutis; nam hoc ipso quod ponantur duo alba, sine alia entitate, vel modo erunt similia, et hoc ipso quod quis genuit, sine alia additione entitatis erit pater. Cum ergo nulla detur experientia istarum relationum, et alias discursus, quo probantur dari, sufficienter salvatur sola positione duorum extremorum, non videtur solido fundamento probari quod istæ relationes sint formæ intrinseca. Unde D. Thomas, Opuscul. XLVIII, tractatu de *Ad aliquid*, capit. III, dicit relationem non differre a fundamento nisi ratione termini extrinseci. Et loco supra citato FH, quæst. VII, art. II, docet relatum denominari non solum ab eo quod inest, sed etiam ab eo quod extrinsecus adjacet.

Ad primum respondetur: Quod relatio advenit subjecto sine aliqua mutatione, quæ directe et immediate terminetur ad relationem, non tamen sine mutatione, quæ mediate

et indirecte terminetur ad illam; sicut eadem actione, qua producit homo, dimanat risibilitas, sic ad productionem albi producit similitudo ad aliud album, quod existit. Si autem non existit, manet ex vi generationis albi quasi in virtute illa similitudo, et quæcumque alia relatio, ut resultat posito suo termino. Unde ad hoc nihil conducit vel obstat distantia, quia relationes istæ non dependent a locali situatione, eodem enim modo est filius sui patris filius distans et indistans; neque enim ab ipso termino, quando ponitur per aliquam emissionem virtutis, producit relatio in alio extremo, sed positio termini est conditio ut ex fundamento antea posito resultat relatio ex vi primæ generationis, qua positum est in rerum natura, ut petens respicere quemcumque terminum talis fundamenti. Unde licet generans jam desierit, remanet tamen in sua virtute, quatenus relinquit sufficiens fundamentum ut resultat relatio, sicut remanet virtute in gravi ut moveatur deorsum a generante, remoto obstaculo.

Et quando fit instantia: Quod Aristoteles sæpe docet relationem non esse terminum mutationis. Respondetur: Non esse terminum mutationis physicæ per se et directe; non tamen negat Philosophus esse terminum mutationis per accidens, id est per aliud et secundario. Unde D. Thomas, in quinto Physicor., lectione tertia, expresse docet « mutationem realem fieri in relationibus realibus, scilicet aliquam novam determinationem, secundum quam explicatur in actu quod erat in fundamento. » Et XI Metaphysicorum, lectione XII, dicit « quod in ad aliquid non est motus nisi per accidens. »

Ad secundum respondetur: Nullum esse inconveniens quod multipli-

centur istæ relationes, quoties multiplicentur fundamenta et termini. Præsertim vero in sententia D. Thomæ, multo minor est numerus relationum; quia ponit unam relationem numero posse ad diversos terminos numero referri, tertia parte, questione xxxv, artic. v. Unam vero relationem fundari in alia omnino negat D. Thomas, quod infra latius ostendemus. Et videri potest qu. VII de Potentia, art. IX, ad secundum; et prima parte, quæst. XLII, art. I, ad 4.

Ad tertium dicitur: Quod non est minor necessitas ponendi hoc genus entitatis relative, quam genus quantitatis, vel qualitatis. Quia enim videmus effectus quantitatis et qualitatis, inde tales formas dari colligimus; sic etiam quia videmus dari hunc effectum in rerum natura, scilicet ordinari aliqua, et habitudinem habere ad alia, sicut similitudo, paternitas, ordo etc., et in istis non est iste effectus respiciendi mixtus cum ratione absoluta, sed totum esse eorum consistit in respectu, inde optime colligimus dari hoc genus entitatis relative, sicut ex effectibus absolutis entitates absolutas. Nec est necessaria ad hoc major experientia, quam in aliis formis accidentalibus, in quibus experimur quidem effectus, sed non earum distinctionem a substantia. Quod si Deus relinqueret duo alba sine resultantia relationis, manerent similia fundamentaliter, non formaliter.

Ad loca D. Thomæ. Ad primum ex Opusculo XLVIII, respondetur sensum esse quod relatio differt ratione termini extrinseci, id est sumit distinctionem a termino; non vero negat quod in se sit forma intrinseca, quod toties affirmat D. Thomas; et specialiter quod sit accidens inhærens, docet questione VII de Potentia, art. IX, ad 7. In se-

eundo autem loco ex i-ii, solum docet D. Thomas quod relatio denominationem sumit, non solum ex eo quod inest, id est in quantum inhærens; sed eo quod extrinsecus adiacet, id est ex termino, seu ex ordine ad illum, quod non tollit, sed supponit quod sit inhærens, quæ est expositio ipsius in citato loco de Potentia, et i p., quæst. xxviii, art. ii.

ARTICULUS II.

Quid requiratur ut aliqua relatio sit prædicamentalis.

Ad cognoscendam relationem prædicamentalem oportet discernere illam et a relatione rationis, et a relatione transcendentali, quæ etiam appellari solet relatio secundum dici. Ut autem hoc possit melius percipi, supponenda est communis doctrina quod in hoc genere entis, quod vocatur relatio, tria debent concurrere, scilicet *subjectum*, *fundamentum* et *terminus*. Subjectum, quod est commune omni accidenti, est illud quod formatur et denominatur a relatione. Fundamentum requiritur tanquam ratio et causa unde relationes istæ sortiuntur entitatem et esse. Terminus, tanquam id ad quod tendit et in quo consistit iste respectus. Et licet ad omnem entitatem et formam requiratur causa, specialiter tamen ad relationem dicitur requiri fundamentum, quia aliæ formæ solum requirunt causam ut producantur in esse et existant, relatio autem propter suam minimam entitatem, et quia ex proprio conceptu est ad aliud, requirit fundamentum, non solum ut existat, sed etiam ut sit capax existendi, id est ut sit entitas realis. Et ita dixit D. Thomas in i ad Annibald., distinction. xxx, quæstion. unica, artic. i: « Quod relatio non est aliud quam habitudo unius ad

alterum, unde secundum propriam rationem non habet quod sit aliquid in eo de quo dicitur; sed hoc aliquando habet ex habitudinis causa. » Et idem fere habet in primo, distinct. xxvi, quæst. ii, art. i; et i part., quæst. xxviii, art. i, ubi inquit: « Quod ea, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud, qui quidem respectus aliquando est in rerum natura, utpote quando aliquæ res secundum naturam suam ad invicem ordinatæ sunt. » Et hoc ideo est, quia relatio propter suam minimam entitatem non, præcise dependet a subjecto, sicut aliæ formæ absolute, sed se habet ut entitas tertia ex coordinatione duorum extremorum consistens et resultans, ideoque ut sit in rerum natura debet dependere a fundamento coordinante illam ad terminum, et non solum a subjecto et causa productiva.

Ex his non erit difficile discernere inter relationes secundum dici, et secundum esse reales, et rationis. Relativa enim secundum esse, et secundum dici discriminantur ex ipso exercitio: quia in relativis secundum esse tota ratio, seu exercitium est respicere, et ideo dicuntur respicere terminum in ratione puri termini. Exercitium vero seu ratio relationis secundum dici non est pure respicere terminum, sed aliquid aliud exercere, unde sequatur relatio; ideoque dixit bene S. Thomas, in ii, dist. i, qu. i, art. v, ad 8, primo loco positum, « quod ista relativa important fundamentum et relationem, relativa vero secundum esse tantum relationem dicunt. » Quia videlicet relativa secundum dici potius erga terminum se habent fundando relationem, quam actu respiciendo, et ideo non in ratione puri termini ipsum respiciunt, sed secundum aliam rationem, puta

causæ, vel effectus, aut objecti, aut quid simile. Quapropter relatio secundum dici in hoc perpetuo distinguitur a relatione secundum esse ex D. Thoma, quod principale significatum relationis secundum dici non est relatio, sed aliquid aliud, ad quod sequitur relatio; quando autem principale significatum aliqujus est relatio ipsa, et non aliquid absolute, tunc est relatio secundum esse, ut constat ex i p., q. xiii, art. vii; et in i, dist. xxx, q. i, art. ii; et Opusc. xviii, tract. de prædicamento ad aliquid, cap. i, ubi manifeste hoc docet.

Ex quo etiam constat quod relatio transcendentalis, quæ non est alia a relatione secundum dici, non importat ex principali significato relationem, sed aliquid absolute ad quod sequitur, vel sequi potest aliqua relatio; nam si absolute non importat, transcendentalis non erit, id est vagans per diversa genera, sed ad unum prædicamentum tantum spectabit; unde relatio transcendentalis non est forma adveniens subjecto, seu rei absolute, sed illi imbibita, connotans tamen aliquid extrinsecum a quo pendet, vel circa quod versatur, ut materia ad formam, caput ad capitatum, creatura ad Deum: sicque relatio transcendentalis coincidit cum relatione secundum dici; et male ab aliquibus relatio secundum esse dividitur in transcendentali et prædicamentalem, cum transcendentalis sit in ipsa entitate absolute, nec ab ejus esse differat, et sic non sit totum suum esse ad aliud, quod requiritur ad relationem secundum esse. An vero transcendentalis relatio imperfectionem aliquam et dependentiam importet, ideoque a Deo releganda sit, ad Metaphysicos et Theologos spectat.

Relationes autem reales, et rationis (quæ divisio solum in re-

latione secundum esse invenitur) discriminantur penes carentiam alienjus ex conditionibus requisitis ad relationes reales. Requiritur autem quinque conditiones a D. Thoma, Opusc. xviii, tractat. de relativis, cap. i: duæ ex parte subjecti, duæ ex parte termini, una ex parte relatorum. Ex parte subjecti, quod subjectum sit ens reale, et fundamentum sui rationem fundandi reale habeat. Ex parte termini, quod terminus sit res aliqua realis et realiter existens, et secundo quod sit distincta realiter ab alio extremo. Ex parte vero relatorum, quod sint ejusdem ordinis, defectu cujus Dei ad creaturam non est relatio realis, nec mensuræ ad mensuratum, si sit diversi ordinis. Quæ doctrina concordat his quæ docet in i, dist. xxvi, quæst. ii, art. i; et i p., quæst. xxviii, art. i. Formaliter tamen et principaliter reducit tota differentia inter relationem reale et rationis, quod relatio realis habet fundamentum reale cum coexistentia termini, relatio rationis caret fundamento, ut ex Divo Thoma sumitur, i ad Annibald., distinct. xxx, quæst. unica, art. i.

HIS SUPPOSITIS RESOLUTIONE DICO: Ad hoc ut relatio aliqua sit prædicamentalis requiritur quod habeat illas condiciones, quibus distinguitur a relatione rationis, et transcendentali sive secundum dici, ideoque definitur relatio prædicamentalis, quod sit forma realis cujus totum esse est ad aliud. — Per primam particulam distinguitur a relatione rationis, quæ realis forma non est; per secundam a relatione transcendentali et quolibet absolute, cujus totum esse non est ad aliud, cum in se etiam absolute aliquid sit. Colliguntur vero tres condiciones relationis prædicamentalis. Prima, quod sit relatio secundum esse. Secunda, quod sit realis, ubi includimus om-

nes conditiones requisitas ad relationem realem. Tertia, quod sit finita. Scotus quartam addit conditionem, scilicet quod sit relatio intrinsecus adveniens; id est quæ sine ulla mutatione, posito fundamento et termino statim consurgit: relationes vero extrinsecus advenientes rejicit ad sex ultima prædicamenta, quæ posito fundamento et termino non immediate et quasi ab intrinseco resultant, sed extrinseca aliqua mutatione indigent ut resultent. Sed quæst. XIX, agendo de sex ultimis prædicamentis, ostendemus non esse relationes istas extrinsecus advenientes. Ex prima ergo conditione relationis prædicamentalis excluduntur omnes relationes secundum dici, sive transcendentales. Ex secunda ejiciuntur omnes relationes rationis. Ex tertia omnes relationes divinæ, quæ e prædicamento exulant, cum sint actus puri.

Sed inquires circa illam conditionem relationis realis et prædicamentalis, scilicet quod extrema sint distincta realiter, an requiratur quod sint distincta solum ex parte rerum, seu extremorum materialiter, an etiam ex parte rationis fundandi, ita ut fundamentum proximum sit etiam realiter distinctum? Respond. in hoc esse differentiam inter scholam D. Thomæ et Scoti. Scotus enim, in I, dist. III, requirit solum distinctionem inter res, quæ sunt extrema, non inter rationes fundandi. D. Thomas utrumque requirit, ut patet I p., q. XLII, art. I, ubi ex eo negat inter divinas personas dari relationem realem similitudinis et æqualitatis, quia fundamentum est idem in omnibus personis, scilicet divina essentia, ratione cujus assimilantur, et idem esset si poneretur una albedo in duobus lapidibus. Cujus ratio sumitur ex Cajetano, ibi, et aliis interpretibus, quia in his relativis ex eo refe-

runtur extrema materialia, quia ipsæ rationes fundandi referuntur; quia enim albedines sunt similes, res albæ sunt similes. Unde e contra si albedines similes non sunt, quia est unica albedo, ipsa alba similia esse non possunt in albedine, sed sunt idem, utpote cum sit unica tantum et eadem albedo. Si vero sunt similia, erit in aliquo alio, non in ipsa ratione formali albi. Sed de hac difficultate hoc insinuasse sufficiat, magis enim spectat ad Theologos et Metaphysicos.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur loco illo D. Thomæ satis noto, sed difficili I p., q. XXVIII, art. I, ubi dicit: « Quod solum in his quæ sunt ad aliquid inveniuntur aliqua secundum rem et aliqua secundum rationem », quæ verba multis difficilia visa sunt. Nam vel loquitur D. Thomas de relatione prædicamentali, vel de relatione prout abstrahit a reali et rationis. Si primo modo, falsum est in relatione prædicamentali inveniri relationes rationis, vel falso diximus ad relationem prædicamentalem requiri quod sit realis. Si secundo modo, verum est in relatione sic abstracta utramque reperiri, scilicet realem et rationis, sed falsum est hoc solum reperiri in relatione. Nam etiam in substantia potest aliquid fidei concipi, quod dicitur substantia rationis, sicut chymæra, hircocervus et similia, et in quantitate spatium imaginarium, et similia in aliis generibus: ergo non in sola relatione invenitur aliquid rationis. Et auget difficultatem responsio Cajetani ibidem, quod relatio peculiariter hoc habet, quod esse in ratione non est conditio diminuens, sed est vera relatio illa quæ est rationis; constat enim quod si esset vera re-

latio, vere faceret referre subjectum et non fidei; atque adeo neque per apprehensionem, sed realiter.

Hæc difficultas occasionem præbuit multis sinistre intelligendi D. Thomam, aut minus bene philosophandi de relatione. Quidam enim existimant relationem realem partiri in duos conceptus; scilicet in conceptum accidentis, quem vocant *in*, et respectum, quem vocant *ad*; et primum esse realem, secundum rationis, vel abstrahere a reali et rationis. Alii existimant solum voluisse D. Thomam significare quod potest aliquid excogitari per rationem ad instar relationis prædicamentalis. Alii denique, quod loquitur de relatione, ut abstrahit a reali et rationis. Sed primi excludunt veram realitatem in prædicamento relationis, si id quod est proprium talis prædicamenti, scilicet respectus et ratio *ad* non realizatur. Secundi vero non dicunt aliquid peculiare relationis, ut S. Thomas ponit, quia etiam possunt aliqua entia rationis formari ad similitudinem aliorum generum, v. g., ad instar substantiæ et quantitatatis etc.

Quare tertia expositio quantum ad unum verissima est, scilicet quod D. Thomas loquitur de relatione in tota sua latitudine, ut abstrahit a reali et rationis; neque enim dixit S. Doctor quod in prædicamento *ad aliquid* inveniuntur aliqua secundum rationem, sed absolute dixit *in his quæ sunt ad aliquid*, ut significaret se non loqui de relatione, ut determinate est genus, sed absolute secundum se; quod deberent aliqui attendere, qui minus sollicite legunt S. Doctorem. Itaque loquitur D. Thomas de relatione sub formalissimo conceptu *ad*; et significat quod ex illa parte, qua consideratur ad terminum, et positive se habet, et non est determinate realis forma, sed permittit quod sit ens reale, vel ra-

tionis; licet *ad* prædicamentale, et fundatum reale sit. Et ita non voluit D. Thomas significare quæ relatio sit realis, vel quæ rationis, sed ex qua parte habet relatio quod possit esse realis, vel rationis, scilicet ex parte qua est ad terminum; licet enim ibi realitatem habere possit, non tamen inde. Quod expressit S. Doctor in I ad Annibal., distinct. XXVI, quæst. II, art. I, dicens: « Quod relatio potest dupliciter considerari, uno modo quantum ad id, ad quod dicitur, ex quo rationem relationis habet, et quantum ad hoc non habet quod ponat aliquid, quamvis etiam ex hoc non habeat quod nihil sit; sunt enim quidam respectus, quisunt aliquid secundum rem, quidam vero, qui nihil. Alio modo quantum ad id in quo est, et sic quando habet eam in subjecto, realiter inest. » Sic. D. Thomas.

Quomodo autem hoc sit peculiare in relatione, et in aliis generibus non inveniat, dicimus ex eo esse, quia in aliis generibus ratio propria et formalissima eorum non potest positive intelligi nisi entitative etiam intelligatur, quia positiva eorum ratio est ad se tantum et absoluta, et ideo non intelligitur positive, nisi etiam entitative, quod enim est ad se, entitas est. Sola relatio habet esse ens et ad ens, et pro ea parte qua se habet ad ens positive se habet, nec tamen inde habet entitatem realem; sed aliunde relationi provenit realitas, scilicet a fundamento, aliunde positiva ratio *ad*, scilicet ex termino, ex quo non habet esse ens, sed ad ens, licet illud *ad* vere reale sit, quando fundatum est. Quod ergo aliquid possit considerari positive etiam si non entitative realiter, proprium relationis est. Et hoc solum voluit dicere Cajetanus, cit. loco, cum dixit relationem rationis esse veram relationem, non veritate entitatis et formæ informantis, sed ve-

ritate objectivæ et positivæ tendentiæ ad terminum. Neque Cajetanus dixit quod in relatione prædicamentali ipsum *ad* est aliquid rationis; expresse enim dicit quod vere realizatur.

Quando vero instatur quod etiam alia genera possunt hoc modo dici aliquid rationis, sicut substantia rationis erit chymæra, quantitas rationis spatium imaginarium, et sic de aliis. Respondetur: Quod, ut supra dictum est, quest. XII, art. 1, non dicitur ens rationis illud, ad eujus instar formatur, formatur enim ens rationis ad instar entis realis, sed dicitur ens rationis illud non reale, quod ad instar realis entis concipitur. Non datur ergo substantia rationis, nec quantitas rationis, quia licet aliquod non ens concipiatur ad instar substantiæ, v. g. chymæra, et aliquid ad instar quantitatis, v. g. spatium imaginarium, non tamen ipsa substantia, vel aliqua substantiæ ratio concipitur per rationem et formatur in esse ad instar alterius entis realis; et ideo illa negatio, seu non ens chymæra, et illud non ens spatii imaginarii dicitur ens rationis, sed hoc est ens rationis, quod vocatur negatio, non autem erit substantia rationis, cum non ipsa substantia ut ens rationis ad instar aliojuss realis concipiatur, sed negationes, seu non entia ad instar substantiæ et quantitatis. At vero in relativis, non solum aliquod non ens concipitur ad instar relationis, sed etiam ipsa relatio ex parte respectus ad, cum non existit in re, concipitur, seu formatur ad instar relationis realis, et sic est quod formatur in esse, et non solum id ad eujus instar formatur, et ratione hujus datur relatio rationis, non substantia rationis.

Secundo arguitur: Supremum genus hujus prædicamenti est vera relatio realis, et tamen non habet ter-

minum distinctum a se, quem respiciat; ergo falso diximus hoc requiri ad relationem realem prædicamentalem. Minor probatur: Quia vel ille terminus est aliquid relativum, vel absolutum. Non absolutum quia, ut infra dicemus, formalis terminus relationis non est aliquid absolutum, sed relativum; præterquam quod illud absolutum non potest esse aliquid reale existens in singulari, nec enim relatio in communi potest respicere pro termino aliquid singulare determinate, sic enim omnes relationes illum respicerent; si autem est aliquid abstractum a singularibus illud non potest terminare relationem realem, cum non detur a parte rei. Si autem est aliquid relativum, vel est illi æquale, vel inferiorius. Si æquale, dabuntur duo genera relationum. Si inferiorius respicietur a relatione in communi, ut id de quo prædicatur, non ut id ad quod terminatur per se ut relatio, sed ut universale.

Respondetur: Quod relatio in communi (non) respicit terminum in actu et in exercitio; sed solum concipitur ut ratio et quidditas ipsius relationis, et ut gradus superior quo relationes inferiores constituuntur ad respiciendum, non (ut) id quod exercite respicit, id enim habet per sua inferiora; sicut substantia prima vage et in communi accepta est id quo substantur accidentibus, non id quod exercite illis substatur. Et hujus ratio est, quia relatio genericæ sumpta non est conceptus relationis ut oppositæ, sed ut unientis ratione communi naturam relationis. Unde in illo conveniunt tam relativa, quam eorrelativa, non in illo oppositionem habent; relatio autem non exercetur ad terminum nisi sub oppositione relativa. Et ita relatio concepta sub conceptu generico exiit statum oppositionis, et tantum explicat conceptum in quo conveniunt om-

nes relationes, non autem exercitio respiciendi terminum, licet sit ratio respiciendi illum in suis inferioribus; et etiam in sententia quod terminus relationis sit aliquid absolutum, non tamen potest accipi terminus in communi tanquam aliquid unum, quia secundum hanc sententiam in quocumque genere invenitur terminus relationis, nec potest ex omnibus generibus unus terminus fieri, qui respiciatur a relatione ut sic: determinatum autem terminum non respicit, cum sit genericæ relatio.

Tertio arguitur: Relationes transcendentales etiam habent totum suum esse ad aliud, sicut tota essentia materiæ est ad formam, tota essentia habitus et actus ad objectum; inde enim habent totam speciem: e contra vero relatio prædicamentalis non totum suum esse habet ad aliud, cum etiam sit accidens inhærens, et sic habet esse in subjecto, non ad subjectum.

Confirmatur: Quia relatio transcendentalis etiam dependet a suo termino, sicut relatio secundum esse: ergo non est ratio cur transcendentalis possit terminari ad non existens, non vero prædicamentalis.

Respondetur: Quod relatio transcendentalis non est primo et per se ad aliud, sicut prædicamentalis, quia licet tota earum species et essentia sumatur ab alio, vel dependeat ab alio, non tamen ad aliud, sicut materia dependet a forma, et actus ab objecto sicut a causis, a quibus habent esse et specificationem. Et ex hoc consequitur quod respiciunt illud ut terminum. Sed quod primo et per se sit ad aliud, ut ad terminum, est proprium relationis prædicamentalis: et ideo dicitur quod respicit terminum, ut pure terminum, id est tantum ut ad aliud, non ut ab alio, vel circa aliud, vel quocumque alio causalitatis modo,

sicut transcendentalis. Quod vero relatio prædicamentalis dicitur esse in subjecto non tollit quin totum suum esse sit ad aliud, totum inquam, id est proprium et peculiare ipsius esse, in quo differt ab aliis generibus absolutis; supponendo tamen rationem communem accidentis, scilicet esse in aliquo, ratione ejus non habet esse ad aliud, sed nec id excludit.

Ad confirmationem respondetur: Quod transcendentalis relatio non est primo et per se ad aliud, ut dictum est, sed ab alio, vel circa aliud, ut dependentia, vel causalitas, aut aliquid simile; quod aliquando salvari potest non per id quod de facto est, sed per id quod convenire potest, vel postulat ut conveniat. Relatio autem prædicamentalis, quia totum suum esse habet ad aliud, non consurgit nisi ex positione extremorum. Unde altero illorum deficiente deficit.

ARTICULUS III.

Quæ sint divisiones relationis prædicamentalis et ejus species.

In divisionibus relationis prædicamentalis possumus considerare duplicem lineam dividendi. Prima, penes conditiones accidentales relationis. Secunda, penes species et essentielles differentias. Primo modo dividitur relatio dupliciter: Primo, in relationes mutuas, et non mutuas. Et secundo relatio mutua dividitur in relationem æquiparantiæ, et disquiparantiæ. Relatio mutua est, quando ex parte utriusque extremi datur ad invicem relatio ejusdem ordinis, seu entitatis; id est, si sit relatio realis, quod ex parte utriusque extremi realis sit, si sit rationis, quod utraque sit rationis, v. g. pater et filius mutuo referuntur: nec sufficit quod mutuo convertantur, quia etiam non mutua convertuntur, id est unum respicit, et aliud

respicitur. Relatio non mutua est e converso, quando tantum in uno extremo est relatio vera et propria, sicut in creatura ad Deum, in scientia ad scibile. Relatio æquiparantiæ est relatio mutua ejusdem rationis, seu denominationis, sicut relatio similitudinis et relatio æqualitatis utrumque extremum denominat simile vel æquale. Relatio disquiparantiæ est diversæ denominationis in utroque extremo, sicut pater dicitur ad filium, non ad patrem, et dominus ad servum, non ad alium dominum. Et istæ divisiones dicuntur accidentales, quia ratio mutui et non mutui, æquiparantiæ vel disquiparantiæ, non sumuntur directe penes fundamenta et terminos, sed consequuntur relationem secundum modum tangendi talem terminum et fundamentum, a quibus species relationis sumitur.

Secundo modo sumitur divisio relationis in species essentielles penes fundamenta relationum, quibus etiam debent correspondere diversi termini formales. Proposuit autem Philosophus, v. *Metaph.*, lect. XVII, apud D. Thomam, tria fundamenta, quibus generaliter dividitur relatio. Primum fundamentum est penes unitatem et numerum, in quibus fundantur relationes similitudinis et dissimilitudinis, convenientiæ et disconvenientiæ etc. Secundum fundamentum est penes actionem et passionem, sicut omnes effectus et causæ. Tertium, penes mensuram et mensurabile, sicut potentiæ mensurantur a suis objectis, a quibus specificantur.

Sufficiëntiam hujus divisionis colligit S. Thomas loco citato. Quæ ut intelligatur, est advertendum quod, licet omne prædicamentum absolutum possit esse subjectum relationis, quasi materialiter recipiens illam et denominatum ab illa, non tamen potest habere rationem fun-

damenti nisi id quod habet rationem ordinandi unum ad aliud. Ex quo fit quod, ut dicit S. Thomas, VII de Potentia, art. III, per substantiam et qualitatem secundum suos proprios conceptus non ordinatur aliquid nisi ad seipsum, non ad alterum, nisi per accidens, secundum quod qualitas vel forma substantialis aut materia habet rationem virtutis activæ vel passivæ, aut in eis consideratur aliqua ratio quantitatis, id est unitas, seu identitas, aut numerus. Quare solum erunt fundamenta relationum illa, quæ inducunt rationem ordinandi unum ad aliud. Omne autem quod ordinatur ad aliud, vel ordinatur secundum esse, vel secundum operationem seu virtutem, vel secundum proportionem, seu numerum et convenientiam. Si secundum esse, est fundamentum mensuræ et mensurabilis, quia ea mensurantur, quæ accipiunt esse et specificationem ab alio. Si secundum operationem et virtutem, est fundamentum secundum actionem et passionem. Si secundum proportionem et convenientiam, quod Philosophus vocat secundum quantitatem, id est unitatem vel numerum, est fundamentum unitatis et diversitatis, convenientiæ et disconvenientiæ. Nulla autem alia ratio datur habilitans et ordinans unum ad alterum, quæ ad istas non reducat.

Plura autem solent circa ista fundamenta controversari, quæ ad *Metaphysicam* spectant. Sed quia sine aliqua saltem eorum notitia non potest relationis prædicamentalis ratio perfecte dignosci, ideo saltem aliqua delibanda sunt. Et reducuntur ad tres difficultates. Prima: An ipsæmet relationes reales possint fundare alias. Secunda: An revera omnia ista tria fundamenta, fundent relationes prædicamentales, an solum secundum dici. Tertia:

An relationes secundi generis habeant pro fundamento immediato ipsam actionem et passionem, an potentiam activam et passivam. In quibus difficultatibus explicandis obiter explicabitur propria ratio et natura talium fundamentorum.

PRIMA DIFFICULTAS. Circa primam difficultatem est dissensio inter scholam D. Thomæ et Scoti. Nam Scotus putat super relationem posse etiam fundari aliam relationem prædicamentalem. Cujus præcipua ratio est: Quia non est unde dicamus quod omnes aliæ naturæ, sive substantiales, sive accidentales, quæ conveniunt et differunt inter se, fundent relationem identitatis et convenientiæ, duæ autem relationes, v. g. duæ paternitates, vel duæ filiationes id non possint fundare, cum vere habeant convenientiam inter se, et disconvenientiam ab aliis. Quod vero relationes sint formæ relativæ seipsis, ideoque non videantur indigere aliis relationibus ut sint similes vel dissimiles, futilis est. Quia paternitas, v. g., est forma referendi in ratione patris, non in ratione similis, vel dissimilis: ergo indigebit aliis formis relativis, ut sint similes vel dissimiles.

Et confirmatur: Quia proportionalitas, secundum Euclidem, definitur similitudo duarum proportionum; ergo super proportionem, quæ sunt relationes, fundatur alia relatio, quæ est similitudinis.

Nihilominus oppositum tenet expressè sanctus Thomas, I part., quæst. XLII, art. 1, ad 4. Et communiter multi auctores sequuntur. Fundamentum est, quia sequeretur processus in infinitum in relationibus. Nam si paternitas, v. g., fundat relationem similitudinis ad aliam paternitatem, etiam fundabit relationem dissimilitudinis ad filiationem, vel ad aliam relationem. Et rursus

illa relatio dissimilitudinis fundabit aliam similitudinis ad similem speciem relationis, et relatio similitudinis fundabit dissimilitudinem ad aliam speciem. Et sic alternando in infinitum similitudo fundabit dissimilitudinem ad aliud et dissimilitudo ad simile. Dari autem infinitas relationes est inconveniens, tum propter generalem rationem ponendi infinitum in actu, de quo dicitur in *Physicor.*, tum propter specialem rationem: quia in causis respectu effectuum non potest dari processus in infinitum, quia infinitum non est pertransibile neque per motum, neque per causalitatem; non enim erit assignabilis ultimus effectus, si infinitæ causalitates et effectus præcedunt: fundamenta autem relationum sunt causæ, seu principia ex quibus resultant; ergo in illis non datur processus in infinitum.

Duplex solutio assignari solet huius argumento. Prima admittit processum in infinitum in relationibus, sicut divisio continui in partes indesignabiles infinita est. Alii sistunt processum in relationibus, quæ referuntur secundum eandem rationem; sicut duæ paternitates fundant relationem identitatis, tamen relatio identitatis sic fundata non fundat aliam relationem similitudinis et identitatis, sed seipsa respicit omnem identitatem.

Sed prima solutio admittit processum infinitum in causis, qui a Philosopho reprobatur in II *Metaphysic.*, et ex se patet. Quia, si ad unum effectum requiruntur infiniti concursus, seu causalitates, nunquam potest signari ultimus effectus quia non est designabilis ultimus concursus. Et præterea, licet de potentia absoluta veretur in dubium an possit dari infinitum in actu, tamen naturaliter nullus dubitat dari non posse, ut in *Physicor.*,

probatur: non ergo datur processus in infinitum in cansatione relationum. Exemplum autem de divisione continui non est ad rem, quia illa infinitas non est partium actu divisarum, sed est quantitas divisibilis in potentia, et syncategorematicæ; relationes autem in nostro casu sunt infinitæ actu.

Secunda vero solutio ex ratione supra posita exclusæ est. Non enim dicimus in una relatione solum fundari relationem similitudinis, quæ utique seipsa, et non per relationem superadditam, similitudinem habebit ad alias; sed etiam dicimus unam relationem fundare relationem dissimilitudinis, sicut fundat similitudinis; et tunc alternando sequitur processus in infinitum, cum super relationem similitudinis fundamus dissimilitudinem, et super relationem dissimilitudinis fundamus similitudinem. Et iterum commutando invenimus semper novam relationem, et processum in infinitum. Quod solutio ista non evacuat, quæ solum loquitur de relatione unius rationis.

Ad oppositum vero fundamentum respondetur: Quod relationes ejusdem speciei habent quidem similitudinem et convenientiam quasi transcendentalem, non relativam prædicamentalem, ne sequatur processus in infinitum, ut dictum est. A priori autem possumus investigare rationem hujus ex debilitate relationis, quæ tam minimæ entitatis est, ut non sufficiat ad fundandam relationem realem, omne quippe fundamentum debet esse perfectius eo quod fundatur, sicut unum accidens non potest substare alteri, sustentando illud, ut diximus quæst. xv, quia non habet perfectiorem modum essendi. Sic cum omnes relationes sint æquales in modo essendi relativo, una non potest esse fundamentum alterius.

Ad confirmationem respondetur: Admittendo definitionem Euclidis de proportionalitate; sed restat probandum Scoto quod ista similitudo, seu æqualitas proportionum sit relatio distincta, et fundata super relationibus proportionum; sufficit enim quod sit transcendentalis illa æqualitas.

SECUNDA DIFFICULTAS. Circa secundum, aliqui dixerunt relationes primi et tertii generis non esse prædicamentales; sed quidam existimant esse rationis, quia fundamentum relationum primi generis supponit aliquid rationis, id est unitatem formalem, vel essentialem, communem multis, alias non poterit fundari super unitatem. Alii existimant esse transcendentales, quia unitas et numerus, super quod fundantur istæ relationes, sunt aliquid transcendentale et in omni genere inventum; nec enim est aliqua ratio cur dicamus relationem unitatis et numeri solum restringi ad numerum quantitativum. Cum etiam in angelis inveniatur relatio similitudinis et differentie.

Denique alii excludunt relationes primi generis a prædicamento relationis, quia putant esse denominationes extrinsecas: tum quia alias multiplicabitur in immensum multitudo entitatum relativarum, cum sint fere infinitæ combinationes convenientiæ et disconvenientiæ; tum quia paternitas et filiatio in divinis non fundant relationes reales similitudinis et diversitatis, ergo ex se istæ relationes reales non sunt; tum quia coexistentia, vel distantia dicunt extrinsecam denominationem, sicut ratio dextri in columna; ergo similiter diversitas et similitudo erunt denominationes extrinsecæ.

Relationes autem tertii generis quidam excludunt a prædicamento

relationis, quia rejiciunt illas ad transcendentales. Videtur enim superfluum quod in scientia ad scibile detur relatio prædicamentalis et transcendentalis, qualis est quæ remanet in scientia destructo scibili. Alii existimant esse denominationes extrinsecas quia, licet scientia fundet relationem prædicamentalem ad scibile, tamen illa non est relatio hujus tertii generis, sed primi, vel secundi; in hoc autem tertio genere Aristoteles non numerat relationem scientiæ ad scibile, vel mensurati ad mensuram, sed e converso scibilis ad scientiam, et mensuræ ad mensuratum, ut patet in v Metaph., cap. xv; mensuræ autem non est relatio realis.

Nihilominus, cum communi sententia asserendum est utrumque genus relationum, primum et tertium esse prædicamentale, ut cum Aristoteles, et D. Thoma, et Scoto tenetur communiter. El ratio unica est, quia concurrunt in istis relationibus omnia quæ ad relationem prædicamentalem requiruntur, non minus quam in relationibus secundi generis. Nam in istis inveniuntur correlativa realia realiter distincta, scilicet illa inter quæ est similitudo, aut diversitas, mensuratio et mensura; invenitur etiam terminus existens, ut nunc suppono, nam si existentia termini deficiat peribit relatio, sicut etiam in relationibus secundi generis. Similiter datur fundamentum reale: in relationibus quidem tertii generis, dependentiæ in specificatione ab objecto, sicut in relationibus secundi generis dependentiæ effectus a causa; et distinctum est fundamentum ab ipsa relatione secundi generis quia, ut bene notat D. Thomas, v Metaph., lect. xvii, fundamentum tertii generis est commensuratio ad objectum specificans, non proportio, seu unitas, ut in primo, vel actio et efficientia, ut

in secundo. Similiter in relationibus primi generis fundamentum est aliquid reale, non quidem unitas aliqua communis existens in multis, sed convenientia vel conformitas, qualis est in distinctis subjectis, sicut a parte rei Petrus et Paulus conveniunt, Petrus et æquus disconveniunt. Nihil ergo minus invenitur ratio prædicamentalis relationis in istis quam in secundo genere.

Dices: Non invenitur in relationibus primi generis ratio fundandi distincta a subjecto, scilicet unitas, seu convenientia, sicut in relationibus secundi generis actio distinguitur a potentia. Sed imprimis hoc est falsum in relatione similitudinis accidentalitatis. Deinde in similitudine essentiali cur requiritur quod ratio fundandi distinguatur a subjecto; solum enim requiritur distinctio realis inter extrema relationum, inter subjectum autem et rationem fundandi cur est necessaria? El si a divinis ad creata fas est argumentari, ibi invenitur ratio fundandi, v. g. potentia generativa indistincta a Patre, et tamen fundat relationem realem.

Nec iterum obstat quod in his aliquando inveniuntur relationes transcendentales, ut inter scientiam et scibile, et aliquando inter extrema similia. Nam in primis, si hoc obstarot, etiam relationes secundi generis essent ableganda, quia inter effectum et causam datur transcendentis relatio, ut creatura ad Deum, quia non solum sub ratione puri termini, sed sub ratione causæ respicit effectus. Deinde in relationibus similitudinis et diversitatis videmus quod, destructo termino, deficit relatio similitudinis, ergo non solum erat transcendentis relatio, quia hæc non perit perempto termino, sed est prædicamentalis. Et multo melius id apparet in relatione similitudinis accidentalitatis, quæ

fundatur in aliquo superaddito, non autem transcendit.

Ad fundamenta opposita. Ad primum, contra relationes primi generis. Respondetur quod istæ relationes non dicuntur fundari in unitate prout unitas dicit indivisionem, eum potius relatio divisa et distincta extrema requirit, sed in unitate prout dicit convenientiam, et conformitatem, quæ in pluribus subjectis est. Non est ergo expectanda unitas formalis facta per rationem et positive indivisa.

Ad 2 dicitur: Quod fundamentum huius relationis materialiter divagatur per omnia genera, sed formaliter semper est unum, scilicet convenientia seu unitas, in quocumque genere seu prædicamento invenitur; et eodem modo procedit hoc argumentum contra relationes secundi generis, nam etiam actio et passio, causa et effectus in diversis prædicamentis reperitur, omnia enim effectus sunt Dei, plura etiam sunt causæ saltem materiales aut formales.

Ad 3 respondetur: Quod illa multitudo relationum nullo modo nos terret, ut negemus dari tales relationes, quantumcumque enim grandis, finita est; præterquam quod, in sententia D. Thomæ ponentis unam relationem ad plures terminos numero distinctos terminari, satis moderata est relationum multitudo. De relationibus dicimus esse aliam rationem quia, ut supra dictum est, relationes reales non fundantur in aliis relationibus; inde tamen non fit argumentum quod in rebus creatis absolutis non possit dari relatio realis similitudinis, vel diversitatis. De coexistentia et distantia dico nihil prohibere quod sint relationes reales, sicut similitudo et differentia; nec est simile de dextro et sinistro, quod solum invenitur realiter in animali, in quo est cor, vel

alia organa a quibus dextera pars trahit robur et vires, quod in columna non invenitur, sed dicitur dextera denominative a juxtapositione animalis.

Ad ea quæ obijciuntur contra relationes tertii generis. Ad primam partem respondetur: Non esse superfluum relationem prædicamentalem, etiamsi detur transcendentalis, imo plerumque prædicamentalis in transcendentali fundatur, ut in effectu relatio ad causam. Et deservit etiam transcendentalis quia ad huc cremoto et destructo termino manet transcendentalis ordo, non prædicamentalis.

Ad secundam partem respondetur: Sensum Philosophi ex littera desumi, ubi prius posuit relationem ex parte mensurabilis ad mensuram, dicens: Alia relativa se habent ut mensurabile ad mensuram; deinde subdit exemplum, ut scibile ad scientiam, sensibile ad sensum, ut ostenderet has relationes mutuas non esse, quod expressius fiebat explicando illa extrema ex parte quorum relatio non datur, sed ab altero extremo denominantur, in quo relationes veræ sunt, non denominationes extrinsecæ.

Cur autem relationes istius tertii generis mutuas non sint? Rationem reddit D. Thomas, I p., quæst. xiii, art. vii; et quæst. vii de Potentia, art. x, quia extrema non sunt ejusdem ordinis, sed unum dependet, et subordinatur alteri, non e converso, quia videlicet unum est mensura, alterum mensurabile, unum perficiens, alterum perfectibile; perficiens autem ut perficiens non pendet a perfectibili, sed e converso. Unde non mutuo ordinantur, sed unum tantum ordinatur ad aliud. Et sic Deus est extra ordinem creaturæ, sensibile extra sensum, intelligibile extra intellectum, quia hæc omnia sine mutatione sui agunt aut specificant,

et ita sunt extra ordinem, id est extra mutationem suorum correlativorum, ut non mutuo pendeant, nec referantur.

TERTIA DIFFICULTAS. Circa tertium punctum decertant auctores, et aliqui satis anxie. Mihi vero videtur res non tanti momenti. Conveniunt omnes requiri actionem, saltem ut conditionem, requiri etiam principium actionis proximum et radicale. Sed Scotus, in iv, dist. vi, quæst. x; et v Metaph., cap. xv, inquit quod, cum actio transeat et relatio duret, non potest actio esse fundamentum relationis, quia sublato fundamento concidit relatio, quæ ei adheret vel identificatur. Requiritur ergo actio ad fundandam relationem quasi in fieri ut conditio, non ad conservandum in esse tanquam fundamentum. Alii, ut P. Suar., disp. xlvii Metaph., sect. xii, n. 5, ut melius provideant conservationi relationis, dicunt eam neque in potentia proxima fundari, sed in radicali, id est in ipsa substantia, quia pater relationem paternitatis in actu habet non solum postquam transit actio, sed etiam si potentia generandi amittatur; ergo non potest relatio ista fundari in potentia proxima, si enim ipsa esset fundamentum, hoc ipso quod destrueretur, desineret esse relatio, fundamento enim sublato, relatio non manet. Quod argumentum urget in sententia distinguendum potentias proximas a radicalibus; tenentur enim dicere quod, si relatio fundatur in potentia, et transeunte fundamento non manet relatio; quod destructa potentia proxima, relatio actionis non manet, si in illa fundatur, unde, si manet, fundari debet in radicali potentia. Sed Scotus, qui non distinguit potentias proximas a radicalibus, consequenter non admittit quod tollatur potentia proxima nisi destructa substantia; licet possit impediri ne agat, si destruat or-

ganum a quo potentia dependet.

Nihilominus sententia D. Thomæ tenet relationes istas secundi generis fundari supra actionem et passionem tanquam supra fundamentum proprium, et non solum tanquam conditionem requisitam; hoc enim generaliter requiritur ad omnem relationem, quia ut dicit D. Thomas, in i, dist. ix, in exposit. litteræ, non potest relatio nova nasci realiter in aliquo nisi per motum, scilicet mediate terminatum ad ipsam relationem, immediate ad fundamentum, vel terminum. Et non dubitamus aliquas relationes fundari immediate super ipsam potentiam activam, sicut calefactivum respicit calefactibile; hoc enim antecederet habet ad actionem, siquidem ista relatio non est ad effectum, sed ad objectum factibile; in quantum objectum est illius potentie, ideoque potius reducitur ad relationem tertii generis, quia est per modum commensurationis, ut ex D. Thoma colligitur, v Met., lect. xvii.

Loquendo autem de relatione secundi generis, quia non est ad factibile, sed ad factum seu effectum, semper docet D. Thomas fundari supra actionem vel passionem; ut patet I p., quæst. xxviii, art. iv; et Opuscul. xlviii, tract. de relati., cap. iv; et iv Contra Gent., cap. xxiv. Sed expressius et melius in iii, dist. viii, quæst. i, art. v, ubi, postquam dixit fundari relationes istas in actione et passione, subdit: « Item considerandum est quod quedam relationes non innascuntur ex actibus secundum quod sunt in actu, sed magis secundum quod fuerunt, sicut aliquis dicitur pater postquam ex actione est effectus consecutus, et tales relationes fundantur super id quod in agente ex actione relinquitur, sive sit dispositio, sive habitus, sive aliud jus et potestas, vel quidquid

aliud est hujusmodi. » Ex quibus verbis constat quod actiones non dicuntur fundare relationes secundum quod sunt in fieri, sed secundum quod in facto esse, atque adeo relinquunt ex parte quidem effectus productionem illius, ex parte vero causæ determinationem aliquam ad effectum præteritum, sive per habitum, sive per dispositionem, aut jus, vel aliquid simile. Quod enim talis determinatio seu mutatio detur in causa, etiam transacta actione, manifestum relinquitur, quia causa creata transacta actione, et effectu producto, aliter respicit hunc effectum, quam antea respiciebat: antea enim respiciebat illum ut factibilem a se, postquam autem produxit, non amplius respicit illum ut factibilem a se, sive hoc sit ab extrinseco, sive ab intrinseco, quia causa creata non potest reproducere eundem numero effectum; variatur ergo relatio illa, seu ordo transcendens ad effectum antea sibi possibilem, jam sibi non possibilem, quod ideo est quia respicit illum ut factum, et sic relinquitur determinatio aliqua, seu immutatio, aut ordinatio in causa ad effectum productum, ratione cuius ordinatur ad illum ut ad factum, et non amplius ut possibilem, quod non est in Deo, qui etiam postquam produxit effectum potest reproducere. Habemus ergo transacta actione quomodo fundatur relatio, scilicet non super nuda potentia, sed determinata ab actione, etiam actione ipsa transacta, et sic vere super actione fundatur, non ut in fieri, sed ut in sua determinatione manet in causa.

Unde ad oppositum fundamentum respondet: Quod remoto fundamento removetur relatio; sed fundamentum in hac relatione non est radicale, vel proximum principium nuda sumptum, sic enim solum dicitur relationem potentis agere, non agen-

tis: neque enim dicitur pater, qui potest generare, sed qui generavit. Unde relationes istæ secundi generis debent habere pro fundamento specificante, et non solum pro conditione requisita, ipsam actionem, et non solum potentiam; species enim harum relationum non est secundum posse agere, sed secundum agere: illud autem a quo sumitur specificatio ut fundamentum se habet, et non ut conditio, nec tamen fundatur in actione quatenus brevi durat in actu, sed quatenus determinationem sui derelinquit in potentia, non solum proxima, sed etiam radicali; quæ determinatio non tollitur quamdiu radicale principium durat, etiamsi actio transeat, vel potentia proxima destruiatur.

ARTICULUS IV.

Utrum relatio distinguatur a parte rei a suo fundamento.

Duo oportet explicare ad exactam hujus difficultatis resolutionem. Primum: An detur distinctio relationis a fundamento a parte rei. Secundum: Qualis sit, an realis, ut res a re, vel ut res a modo. Et loquimur solum de prædicamentali relatione, quia transcendentales non sunt aliquid distinctum a re absoluta, sed vere sunt absolute entitates; neque enim habent speciale prædicamentum, sed per omnia vagantur, et sic ex sua transcendentia habent imbibere in ipsa re absoluta, non distinguuntur.

Circa hanc ergo difficultatem divisi sunt auctores. Quidam in uno extremo existimant relationes non distinguuntur a parte rei a suis fundamentis, sed solum ratione; quod Nominalibus tribui solet, contra quos egimus art. primo. Aliqui tamen,

qui contra illos admittunt relationes prædicamentales, sententiam istam sequuntur de distinctione rationis a fundamento. Ita P. Suar., dist. XLVII Met., sec. II. Et alii, in alio extremo, omnes relationes prædicamentales realiter distinguunt a suo fundamento, quod communiter Thomistæ sequuntur, licet aliqui distinguant relationem a fundamento ut rem a re, alii solum ut modum. Est etiam tertia sententia media, quæ aliquas relationes distinguunt a fundamentis, et alias non. Sunt enim relationes sine quibus fundamenta inveniri possunt, ut paternitas, similitudo, et similia. Et tales distinguuntur a parte rei a suo fundamento. Aliæ vero sunt sine quibus fundamenta inveniri non possunt: sicut creatura non potest inveniri sine relatione ad Deum, et tales relationes dicunt non distinguuntur a suis fundamentis. Ita cum Scoto communiter ejus discipuli, de quibus videri potest P. Merino, hic. Cæterum istæ relationes sine quibus fundamenta inveniri non possunt a transcendentalibus non distinguuntur, si quæ vero relationes prædicamentales super tales transcendentales fundantur, hoc ipso ut distinctæ a transcendentalibus concipiuntur.

QUARE PRO RESOLUTIONE, DICO PRIMO: Quæcumque relatio prædicamentalis distinguitur a parte rei a suo fundamento remoto, quod est subjectum. — Sumitur hæc conclusio ex multis locis D. Thomæ. Prim. part., quæst. XXVIII, art. II. ad 2, dicit: « Quod id quod invenitur in creatura præter id quod continetur in significatione nominis relativi est alia res, in Deo autem non est alia res. » Constat autem quod relationes fundantur in aliquo absoluto; ergo si id quod continetur præter significationem nominis relativi est alia res a relatione, consequenter fundamentum

est alia res a relatione. Item, in IV Conf. Gent., c. XIV, respond. ad 9, dicit: « Quod in nobis relationes habent esse dependens, quia earum esse est aliud ab esse substantiæ, unde habent proprium modum essendi secundum propriam rationem, sicut in aliis accidentibus contingit. » Et similia docet XII Metaphysic., text. XIX, lect. IV. Et similiter, quod relatio sit accidens inhærens docet qu. VII de Pot. art. IX, ad 7; et quæst. VIII, art. II.

Et fundamentum est, supponit quod relationes non sunt denominationes extrinsecæ, ut art. I ostensum est, sed intrinsecum effectum formalem dant: nam videntur hunc effectum formalem tolli, subjecto non destructo; ergo etiam forma ipsa tollitur, quæ talem effectum præbet; subjectum autem non tollitur; ergo distinguuntur a parte rei aliqua distinctione reali. Quotiescumque enim aliquid a parte rei removetur ab alio, a parte rei distinguuntur ab illo, quia ipsa separatio manifestissima est distinctionis probatio. Antecedens autem per se constat, quia album, quod in re est simile alteri albo, si illud alterum fiat nigrum, amittit similitudinem; et similiter homo antequam generet non est pater, et post generationem est pater: ergo ista relatio aliquando invenitur in subjecto, aliquando non, non destructo subjecto.

Dices non destrui realitatem relationis, etiamsi cesset ejus effectus formalis, quia realitas manet stante fundamento, sicut sine aliqua reali mutatione consurgit in fundamento ad positionem termini. Sed contra est, quia illa formalitas, quæ destruitur aut ponitur quando destruitur relatio, vel est aliquid a parte rei, vel nihil. Si non est aliquid a parte rei: ergo nihil reale relationis destruitur destructo termino, et consequenter eo destructo non solum manet